

Araştırma Makalesi

BAZI GÜRCÜ DEYİMLERİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNDEKİ KARŞILIKLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Gül Mükerrerem ÖZTÜRK*

Makale Bilgisi

Geliş Tarihi 09.05.2021
Kabul Tarihi 21.05.2021
Yayın Tarihi 15.06.2021

DOI: 10.48147/dada.28

Yazar Bilgisi

* Doç. Dr.

<https://orcid.org/0000-0003-1875-4954>

gul.ozturk@erdogan.edu.tr

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen
Edebiyat Fakültesi, Gürcü Dili ve Edebiyatı
Bölümü, Rize / TÜRKİYE

Anahtar Kelimeler

Gürcüce, Türkçe, Deyimler, Gürcistan.

Atıf Bilgisi

Öztürk, Gül Mükerrerem (2021). "Bazı Gürcü Deyimlerin Türkiye Türkçesindeki Karşılıkları Üzerine Bir İnceleme". *Uluslararası Disiplinler Arası Dil Araştırmaları (DADA) Dergisi*, Sayı: 2021/2, Haziran, s. 51-62.

ÖZ

Kültürlerarası iletişimin araştırılması, çağdaş dilbiliminde aktif bir rol oynamaktadır. Türkiye'nin sınır komşusu ve dost bir ülke olan Gürcistan'da Türklere, Türk diline, Türk kültürüne, Türk tarihine ilgi tarih boyunca olduğu gibi, bugün de devam etmektedir. Modern dünyadaki gelişmeler ve komşuluk ilişkilerinden dolayı Türk-Gürcü halklarının kültürel ilişkilerine ilgi gün geçtikçe artmaktadır. Bu çalışmada, iki halkın tarihi süreç kapsamında siyasi, kültürel vb. etkileşimlerinin deyimlere yansımaları ve iki halkın örf, adet, gelenek, yaşayış biçimi ve dünya görüşündeki farklılıkları ve benzerlikleri açığa çıkarmak amaçlanmıştır.

Halk biliminin önemli öğelerinden biri olan deyimlerin iki dildeki özellikleri çalışmada yer verilerek deyim karşılaştırılması yapılmıştır. Buradan hareketle, Türk ve Gürcü dilinde özel nüanslı deyimlerinde olduğu görülmektedir. Bunlardan bazılarını sebep-sonuç ilişkisi çerçevesinde açıklayabilirken bazılarını da kendiliğinden dilde var olduğundan açıklanabilmesi mümkün değildir. Bu kapsamda Gürcüce sözlüklerden Eter Mamulia'nın 2006 yılında Tsartkela Yayınevi'nden çıkan "Türkçe-Gürcüce Deyimler Sözlüğü"nden, T. Sakhokia'nın 1979 yılında Merani Yayınevi'nde çıkan "Gürcü Süslü Deyimler ve Söyleyişler Sözlüğü"nden ve Al. Oniani'nin 1966-1988 yıllarında Nakaduli Yayınevi'nden çıkarmış olduğu "Gürcüce Deyimler Sözlüğü"nden yararlanılarak eşdeğerlik bağlamında karşılaştırmalı olarak ele alınmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucunda ortaya çıkan verilerden yola çıkarak iki dost halkın kültürel ve sosyal alandaki etkileşimlerinin olduğu görülmüştür. Bu çalışma, başta dil, edebiyat ve kültür olmak üzere bu iki komşu ülke arasında karşılıklı olarak yapılacak bilimsel çalışmalara katkı sunması açısından önem arz etmektedir.

Research Article

AN INVESTIGATION ON THE TURKISH EQUIVALENTS OF SOME GEORGIAN IDIOMS

Gül Mükerrerem ÖZTÜRK*

Article info

Submitted 09.05.2021

Accepted 21.05.2021

Published 15.06.2021

DOI: 10.48147/dada.28

Authors info

* Associate Professor

<https://orcid.org/0000-0003-1875-4954>gul.ozturk@erdogan.edu.tr

Recep Tayyip Erdoğan University,
Faculty of Arts and Sciences,
Department of Georgian Language and
Literature, Rize / TURKEY

Keywords

ABSTRACT

Researching intercultural communication plays an active role in contemporary linguistics. The interest in Turks, Turkish language, Turkish culture and Turkish history in Georgia, which is a border neighbor of Turkey and friendly country, continues today as it was throughout history. Due to the developments in the modern world and the neighborly relations, the interest in the cultural relations between Turkish and Georgian peoples is increasing day by day. In this study, it was aimed to reveal the reflection of their political and cultural interactions on idioms within the historical process, and the differences and similarities in the customs, traditions, lifestyles, and worldviews of the two peoples.

In this study, a comparison of idioms, which is one of the important elements of folklore, was made by including their features in two languages. As a result of the comparison, it was seen that there are idioms with special nuances in both languages. While some of them can be explained within the framework of the cause-effect relationship, some of them cannot be explained because they naturally exist in language. In this context, idioms were tried to be comparatively discussed in the context of equivalence considering Eter Mamulia's " Dictionary of Turkish-Georgian Idioms " published by Tsartkela Publishing House in 2006, T. Sakhokia's "Dictionary of Georgian Fancy Idioms and Sayings" published by Merani Publishing in 1979, and Al. Considering Oniani's "Dictionary of Georgian Idioms" published by Nakaduli Publishing House in 1966-1988. Based on the data obtained as a result of the study, it is seen that the two friendly peoples have cultural and social interactions. Thus, it is important in terms of contributing to the scientific studies to be carried out mutually between Georgia and Turkey, especially in language, literature and culture.

Georgian, Turkish, idioms, Georgia.

Cite this article as

Öztürk, Gül Mükerrerem (2021). "An Investigation on The Turkish Equivalents of Some Georgian Idioms". *International Journal of Interdisciplinary Language [JILS] Studies*, Number: 2021/2, June, p. 51-62.

1. GİRİŞ

Gürcü dili, Kafkas dillerinin Kartveli ailesinde yer alan bir dildir. Bazı dilbilimciler tarafından Kafkas dillerinin Bask diliyle yakınlığı olduğu ileri sürülerek bu dillerin “İber-Kafkas” dil ailesi olarak sınıflandırılabilirliğini belirtilmektedir. Kartveli ya da Güney Kafkas dil ailesi Gürcüce, Megrelce (Mingrelce), Lazca ve Svancayı kapsamaktadır. Kartveli dilleri arasında, eskiye dayanan edebiyat geleneği olan tek dil Gürcücedir. Gürcü dilinin ilk yazılı eserlerinde, Arami alfabesinden türeyen ve Yunan alfabesinden de etkileri yansıyan eski Gürcü yazısı kullanılmıştır.

Gürcüce köklü bir edebiyat geleneğine sahiptir. Bu köklü edebiyat V. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Bahsedilen tarihten XI. yüzyıla kadar kullanılan dil Eski Gürcüce olarak belirtilmektedir. Gürcü alfabesinin kullanıldığı en eski yazıtlar da bu dille yazılmıştır. Eski Gürcüce, kiliselerde ve dinsel metinlerde XIX. yüzyılın başlarına kadar kullanılmış olup yeni Gürcü dilinin ise, XII. yüzyılda kilise dışı yazıtlarda da ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

Gürcü dili, ülkenin jeopolitik konumu ve kültürel değişimlerinden dolayı Hint-Avrupa dil ailelerinin yanı sıra Ural-Altay dil ailesinden Türk diliyle de kültürel ilişkilerden dolayı birçok kelime bünyesinde barındırmıştır. 2500 yıl öncesine kadar Gürcülerin Türkçe konuşan kavimlerle ilişkileri olduğu söylenebilir. Bu duruma en iyi örnek Gürcistan’a kuzeyden gelen Türk boyları tarafından getirilen 12 hayvanlı takvim sistemidir. Bugün Büyük Gürcüce Sözlük’te yaklaşık 113 bin kelime bulunmaktadır. Fuat Köprülü’nün de doktora öğrencisi olan Prof. Dr. Sergey Cikia’nın da öğrencisi olan Prof. Dr. Tsisana Abuladze’ye göre bahsedilen sözlükte yaklaşık 3000 Türkçe kelime yer almaktadır.

İki ulusun tarihi geçmişi, sosyal-ekonomik durumu, kültürü eskilere dayandığından Gürcüce-Türkçe deyimlerin araştırılıp incelenmesi dikkat çekici olacaktır. Deyimlerde hem evrensel hem de ulusal yapı görmemiz mümkündür. Bundan dolayı da XXI. yüzyılda deyim araştırmaları daha aktif bir rol oynamıştır. Bu çalışma, etnopsikoloji ve etno-linguistik açıdan dikkat çekicidir. Ayrıca konuyla ilgili Gürcüce deyimlerin Türkçe karşılıkları için www.tdk.gov.tr adresinde yer alan Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü kaynak alınmıştır. İnsanın dünya görüşü hâkim olduğu dile bağlıdır. Dil stürktürleri farklıysa dünya görüşleri de farklı olmaktadır (Corbenadze, 1998:22). Ulusların dünya görüşünü ve yaşayış biçimlerini yansıtan en önemli sözlü edebi türlerden biri de deyimlerdir. Farklı uluslar sadece anadilinin prizmasına göre gerçekleri anlayabilirler.

Tüm bu bilgilerin ışığında çalışmamızın ana konusunu oluşturan deyimlerin öncelikle Türkiye Türkçesindeki yeri ve öneminden bahsedeceğiz. Türk dilbilimcilerden Ömer Asım Aksoy’a göre deyim, “bir kavramı, bir durumu ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce” şeklinde ifade etmektedir (Aksoy, 2014: 52). Zeynep Korkmaz ise “Gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeği” şeklinde dile getirmektedir (Korkmaz, 1992: 43). Bir diğer dilbilimci Ali Püsküllüoğlu “Deyimlerin anlatıma akıcılık ve çekicilik kattığını ve çoğunun asıl anlamından ayrı, genel olarak birden çok kelimededen oluşan, kalıplaşmış kelime topluluğu” şeklinde belirtmiştir (Püsküllüoğlu, 1995: 7). Türkçe Sözlük’te ise deyim, genellikle asıl anlamlarından ayrı, dikkat çekici anlama gelen, kalıplaşmış sözcük topluluğu olarak belirtilmektedir (2005: 517). Son olarak ise, G. M. Öztürk’ün “Kültür Aktarımında Çeviri Stratejileri: Mikheil Cavahişvili’nin “Çançura” Adlı Öyküsünün Türkçe Çevirisindeki Deyimlerin Karşılaştırmalı Analizi” adlı çalışmasında deyimlerin çevirisi ile ilgili olarak N. Tsetskhladze’nin “Çeviri süreci zor ve sorumluluk gerektiren bir iş olduğu için birçok nüans göz önünde bulundurulmalıdır. Deyimleri oluşturan metinler, çevirmen için özgün gerçekliği sunar. Doğrudan, kelimesi kelimesine çeviri verilen içeriği değiştirebilir” ifadesine vurgu yapılmıştır (akt. Öztürk, 2019: 1632). Yukarıda bahsedilen deyimler üzerine yapılan tanımlar ve analizler arasında farklılıklar olsa da aslında ifade edilen şey aynıdır. Bir diğer ele alacağımız konu ise Gürcücedeki deyimlerin yeri ve önemidir. Gürcü dilbilimcilerin deyimler üzerine tanımlarını şu şekilde dile getirebiliriz. İlk olarak Al. Oniani, “deyim, sözcüğün birleşim (composition) biçimi olan sözcüksel bir birimdir” (Oniani, 1966: 7) şeklinde dile getirmiştir. Liana Çkonja, “Deyiş Bilimin Evrensel Olduğu

Konular ve Akraba Olmayan Dillerde Çevirileri” adlı çalışmasında, deyimlerin sabit ve çözülemez olduğunu belirtmiş, iki veya daha fazla kelimedenden oluştuğunu ancak eklemeli dillerde sadece bir kelimenin de deyimsel birim görevi üstlenebileceğini ifade etmiştir (Çkonıa, 2008: 114). Çkonıa bu çalışmasında, deyimlerin oluşumu ile ilgili olarak da açıklamalarda bulunmuştur. Yazar, atasözü veya deyişlerin dönüşümü ya da kısaltması ile deyimlerin ortaya çıkmış olabileceğini belirtmiş ve dilde insanların bireysel, millî ve evrensel bilincini oluşturan kavramların anlatıldığını ve bu kavramların uygun olan deyimsel birimi ortaya çıkardığını dile getirmiştir (Çkonıa, 2008: 114). Gürcü dilbilimci Arlı Takaişvili ise, “Gürcü Deyimleri Üzerine” adlı çalışmasında deyim için, anlamlılık işlevi olan sözcüksel birleşim biçimi ve semantik bakımdan çözülmeyen birim tespitinde bulunmuştur (Takaişvili, 1961: 9). Gürcü kaynaklarını incelediğimizde deyimlerin kelime sayısı ile ilgili ortak bir görüş bulunmaması göze çarpmaktadır. Al. Oniani deyimlerin iki kelimedenden oluştuğunu söylerken, A. Takaişvili üç kelimedenden oluşan “ენა მუცელში ჩაუვარდა/ Ena mutselşi çauvarda” ifadesini örnek olarak vermiştir. L. Çkonıa ise eklemeli diller sınırlaması getirerek deyimlerin bir kelimedenden de oluşabileceğini ifade etmiş ve konuya farklı bir bakış açısı sunmuştur.

2. TÜRKÇE VE GÜRCÜCE DEYİMLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

“Kalbinden çıkarmak/Gönlünden çıkarmak” deyiminin karşılığı Gürcü dilinde “გულიდან ამოღება, გულიდან ამოგდება/gulidan amogeba, gulidan amogdeba” şeklinde verilmektedir. Bu deyim Gürcücedeki anlam karşılığı ise sevginin, güvenin ve saygının kaybedilmesi şeklinde ifade edilir. Türkçede de bu deyim karşılığı “gözden düşmek” şeklinde de ifade edebiliriz. Ancak bu deyim, İmerkhev (იმერხეული/İmerkheuli)¹ ve Acara (აქარული/Açaruli)² lehçelerinde nadir kullanıldığını da söylemek gerekir. Ş. Nijaradze ise bu deyim, “Türkçede yer alan “Gözünden düşer, gözden çıkarır deyiminin bir benzeridir” (Nijaradze, 1971:209) şeklinde dile getirmektedir. “Kalbinden çıkarmak” deyimini Türkçede “gönülden çıkarmak (გულიდან ამოღება, გულიდან ამოგდება/gulidan amogeba, gulidan amogdeba), defterden silmek (დავთრიდან ამომალა/davtridan Amosala) deyimleri de birebir karşılamaktadır (Mamulia, 2006: 133). “Nefret etmek” ifadesi de Gürcü dilinde derin bir anlam taşımaktadır. Kalple, gönülle bağlantılıdır. “Gönülden çıkardı, gönülden silindi, gönülden yıkandı” şeklinde deyimler kullanılır. “Kalbinden çıkarmak/Gönülden çıkarmak (გულიდან ამოღება/gulidan amogeba) deyimini de “gözünden düşmek” ile aynı anlamı taşımaktadır” (Sakhokia, 1975: 267).

Gürcü dilinde “yürek” kelimesiyle ilgili de birçok komposit deyim mevcuttur. Yufka yürekli “გულჩვილი/Gulçvili” (Mamulia, 2006: 302), Yüreği çarpmak “გულის ავანცქალება/Gulis apantskaleb”a (Mamulia, 2006: 300), Yüreği cız etmek (cızlamak) “გულმა რეჩხი უყო/Gulma reçkhi uko” (Mamulia, 2006: 299), Yüreği kaldırmamak “გული ვერ იტანს/Guli ver itans” (Mamulia, 2006: 300), Yüreği parçalanmak “გულის გასკდომა/Gulis gaskdoma” (Mamulia, 2006: 301), Yüreği sıkılmak “გულის შეკუმშვა/Gulis şekumşva” (Mamulia, 2006: 301), Yüreği şişmek “გულის გასივება/Gulis gasiveba” (Mamulia, 2006: 301), Yüreği sızlamak “გულის კვნესა/Gulis kvnesa” (Mamulia, 2006: 301), Yüreği titremek “გულის კანკალი/Gulis kankali” (Mamulia, 2006: 301), Yüreği yanmak “გულის დაწვა/Gulis datsva” (Mamulia, 2006: 301), Yüreği yaralı “გულდაკოდლი/Guldakodili” (Mamulia, 2006: 301), Yüreği yerinden oynamak “გულის საგულედან ამოვარდნა/Gulis saguledan amovardna” (Mamulia, 2006: 302), Yüreğinden geçmek “გულში გავლება/Gulşi gavleba (Mamulia, 2006: 302), (birinin)Yüreğine işlemek “გულზე მოხვედრა/ Gulze mokhvedra” (Mamulia, 2006: 302).

¹ Acara lehçesi ile birlikte üç lehçe daha bulunur ve bunlardan Guria lehçesi Acara'nın kuzeyindeki Guria'da konuşulurken İmerhev lehçesi yalnızca Türkiye'de Artvin iline bağlı Meydancık, Şavşat (İmerhev) beldesinde konuşulur.

² Gürcüce'nin güneybatı lehçelerinden biri olup Acara'da ve Türkiye'de yaşayan Acaralılar tarafından konuşulur.

Gürcü dilinde “gönlün kırılması, gönlün hatırlaması, gönlün unutmaması” anlamlarını “Gönülde çivilemek”, “gönülde kalmak”, “gönülde sarmak”, “gönülde saklamak” deyimleriyle verilmektedir. (Sakhokia, 1975: 122-123). İmerkhev lehçesinde ise deyim “gönülde kapamak” ile aynı anlamı ifade etmektedir. Örneğin: შენ ხარ გამთხუარი და მე არ მომყვებო- გულში გამეიკოჩა.

Acara lehçesinde ise “gönülde bağlamak” ifadesi kapatmak, unutmak anlamına gelirken Maçakhela bölgesinde ise “gönülde durmak” şeklinde ifade edilir. Bu deyim eski Gürcüceye ait bir deyimdir.

İmerkhev lehçesinde “kaydetmek” ifadesi “aklına yazmak, aklına koymak” şeklinde kullanılmaktadır. M. Khakhutaişvili ve Ş. Putkaradze Fatsa’da yaşayanların kullandığı lehçede ise “aklına saklamak” şeklinde ifade ettiklerini belirtmişlerdir. Örneğin: ბაბაი გაგონებულს შემახდა ჰჰვაში/Babai gagonebuls shemakhda chkvaši (Khakhutaişvili, Putkaradze 2009: 196).

Türk dilinde “alçak gönüllük” anlamını “ruh” ve “baş” ile ilgili deyimlerle kullanılırken Gürcü dilinde ise “can” ve “kalp” ile ilgili deyimlerle kullanılır. Buna en iyi örneği, Gürcücede “kalbine elini koydu” Türk dilinde ise “elini yüreğine koydu” şeklinde verebiliriz. Türkçede “dargınlık” ifadesini belirtmek için “Elini vicdanına koydu” şeklinde kullanabiliriz. Ancak Gürcücede bu anlamı “yalnız kalbine sözü geçiyor” şeklindeki deyim vermektedir. Tercüme edilmiş eski eserlerde “ვოსრამიანი/Visramiani³” ve “ყარამანიანი/ Karamaniani⁴” de “gönül” ifadesinin yanı sıra “ciğer” (ღვიძლი/ğvidzli) kelimesi de kullanılır. Örn: “მოაბადს ღვიძლში ცეცხლი ედებოდა Moabads gvidzlishi tsetskhli edeboda” (Visramiani, 1962: 127,4) ყარამან ეს სიტყვა გაიგონა და საზარელი სულთქმა ღვიძლითგან აღმოახდინა“ (Karaman es sitkva gaigona da sazareli sultkna gvidzlitgan agmoakhdina) (Karamaniani, 1965: 35, 36). Örneklerde de görüldüğü üzere “ღვიძლში ისარივით ჩაესო/ğvidzli isarivit çaesvo” ifadesi “ok gibi ciğerine isledi” anlamına gelirken “ღვიძლი ეწვის/ğvidzli etsvis” ise “ciğeri yanar, ciğeri parçalanır” anlamına gelmektedir.

Tüm bu bilgilerin ışığında Gürcü dilinde akıl ve duygularla ifade edilen kelimeler “gönül” kompozitleriyle” belirtiliyor. Gürcücede sevginin, sevincin, sevinmenin, üzüntünün, derdin, tasanın, duyguların ve hislerin ifade edilmesi doğrudan kalple ilişkilidir. Kalp, insanın en önemli organdır. Duygulu ve entelektüel anlam taşıyan bir sözdür. Gürcü edebiyatında en sık kullanılan bir sözdür. Öncelikle Rustaveli’nin (ვეფხისტყაოსანი⁵/Vepkhistaosani (Kaplan Postlu Şövalye) adlı eseri Ğlonti şöyle belirtmektedir: “Rustaveli’nin şiir dünyasında kalp, gerçek insanlık ilişkilerinin sembolüdür; İnsanın davranışları kalbine göredir ve gönül yalnız gerçek duyguların yeridir. Umud, yaşam, zeka ve ruh kelimelerin yanına kalp eş anlamlı bir söz olarak kullanılmaktadır ve strüktürel varyasyonlar da dominanttır.” (Ğlonti, 1955: 34-41).

Kötü bir davranışı belirtmek için Türk ve Gürcü dilinde değişik şekilde ifade edilmektedir. Örneğin: Türk dilinde “yediğin naneye bak”, Gürcü dilinde ise “yediğin Pırasaya bak” ya da “yediğin çöpe bak” şeklinde kullanılır. Hatta Gürcüce de “Keşke pırasa yeseydim bunu yapmasaydım” şeklinde de söylenir. Çünkü “Pırasa acıdır ve ağızda koku yapar, çünkü konuşurken başkalarını rahatsız etmemek için nadir yerler” (Sakhokia, 1975: 464).

³ Visramiani (ვოსრამიანი), eski İran aşk hikayesi Vis ve Rāmīn’un geleneksel olarak Kraliçe Tamar döneminde aktif bir 12./13. Yüzyıl devlet adamı ve yazar olan Tmogvili Sargis tarafından düzyazı olarak çevrildiği düşünülen ortaçağ Gürcü versiyonudur.

⁴Karamaniani (ყარამანიანი), Gürcücede bir cenaze-macera romanıdır. Bu türün eserleri ortaçağ edebiyatında, özellikle XVI-XVII. yüzyılların doğu edebiyatında yaygındı.

⁵ვეფხისტყაოსანი/Vepkhistaosani (Kaplan Postlu Şövalye), Gürcistan’ın ulusal şairi Şota Rustaveli tarafından 12. yüzyılda yazılan Orta çağ epik şiiridir. Gürcistan’ın Altın Çağı’nın karakteristik bir çalışması olan şiir, 1.600’den fazla kafiyeli dörtlükten meydana gelir ve Gürcü edebiyatının başyapıtı olarak kabul edilir.

“Nane, kokulu bir bitkidir ve Gürcü sofralarında nanenin önemli bir yeri vardır. Kokusu ve tadı hoş olduğundan içkilerde ve böreklerde tat vermesi için kullanılır” (Sakhokia, 1975: 504). Gürcü dilinde ეპიტნავება/Epitnaveba (nane gibi hoş) sözü, beğenmek, hoşlanmak anlamında kullanılır. არ ეპიტნავება/Ar epitnaveba (nane gibi hoş değil) beğenmemek, hiçe saymak anlamı taşımaktadır. Gürcücede “nane” olumlu anlam taşıyan bir kelimedir. Ama güney lehçelerinde olumsuz anlama gelmektedir. Örn: ცხვირში ეპიტნება/tskhvirshi epitneba,, ვირს პიტნა სძულდა და ცხვირში ატენინდნენო/Virs pitna sdzulda da tshvirshi atenidneno). Bu deyimde “nane” kelimesinin yerine “pirasa” kelimesinin kullanılması önemli bir dil fenomenidir. Türk dilinde bedenlen zayıf insanları da naneyle benzeten söz de vardır. Örn: nane molla.

Türkçede “başına yıkmak” deyimini, işin içinden çıkılması zor bir işe birini musallat etmek, zor durumda bırakmak anlamında kullanılır. Gürcücede ise “სახელს გაუტეხს / Sakhels gautekhs” (Adını kirletmek, namını lekelemek) şeklinde kullanılmaktadır. Örn: სახელის გატეხვას თავის გატეხვა სჯობიაო, ატეხილს თავი გაუთქედებო / Sakhelis gatekhvas tavis gatekha jobiao, atekhils tavi gautkdebaio.

Gürcücede “kızdırmak” anlamı farklı deyimlerle verilmektedir. “ateş” kelimesiyle daha çok kullanılır. Ama burada ufak bir değişiklikten de söz etmemiz gerekiyor. Örn: ცოფებს ყრის “პირიდან/ tsopebs kris piridan (Aslan gibi kükrer)” ya da “თვალეზიდან წინწკლებს ყრის/Tvalebidan tsintsiklebs kris (Burnundan ateş püskürüyor)” şeklinde de kullanılmaktadır. Örneklerde de görüldüğü üzere Türkçede “burnundan ateş püskürüyor” deyim anlamına gelirken Gürcü dilinde “gözlerinden ateş püskürüyor” şeklinde ifade edilir.

“Fıtıl fıtıl burnundan gelecek” deyimini Gürcü dilinde “შამად ამოსვლა/ Şhamad amosvla” şeklinde kullanılır. Bu deyim iki dilde de aynı anlamda kullanılmaktadır.

Türk dilinde “Kendi çalar, kendi oynar” deyimini, Gürcü dilinde” მის დაკრულზე ცეკვავს/Mis dakrulze tsekvavs” şeklinde kullanıldığını görmekteyiz. Ayrıca Muhacir Gürcüler ise bu deyimini მის თოკზე ასამებდა /Mis tokze asamebda şeklinde kullanılmaktadır. E. Mamulia’nın Gürcüce-Türkçe Deyimler Sözlüğünde ise “მის საყვირზე უკრავს/Mis sakvirze ukravs” (Mamulia, 2006: 64) şeklinde yer almaktadır.

“Horoz akıllı” ve “kedi akıllı” ifadeleri akılsızlığı belirtmek için kullanılır. Türk dilinde “მამლის ჭკუა/მამლისტვიზა/უტვიზო mamlis chkua/mamlistvina/utvino (Horoz akıllı)”, Gürcü dilinde ise “კატმის ჭკუა / katmis chkua (kedi akıllı)” şeklinde kullanılır. “ბატიტივინა/Batitvina (Kaz kafalı) ifadesine iki dilde de rastlamaktayız. “Kaz kafalı” ifadesi Türkçede anlama zorluğu çeken birisi için kullanılırken Gürcücede ise kendini beğenen, kavgayı seven, kibrin bir sembolü olarak belirtmektedir.

“Birisini susturmak” ifadesi Türk dilinde “ağzına kelime// bakla//taş // sokmak” deyimleriyle ifade edilir. Gürcücede ise “პირში ბურთის ჩადება/ Pirši burtis çadeba (ağzına top koymak)” şeklinde söylenilir. Ayrıca Gürcücede “hiçbir şey söylememek” anlamında ise “პირში წყლის ჩაყენება /pirši tsklis çakeneba (ağzına su doldurmak)” deyimleriyle ifade edilir. Örn: პირში წყალი უნდა ჩაყენო ხოლმე, როცა მამაჩემთან ერთად ვარ / Pirshi tskali unda chavikeno kholme, rotsa mamachemtan ertad var.

“Sır vermek” anlamında kullanılan Eter Mamulia’nın sözlüğünde yer alan “ağzında bakla ıslanmaz” (Mamulia, 2006: 23) deyimine “საიდუმლოს ვერ ინახავს, ყველაფერს ამბობს / Saidumlos ver inakhavs, kvelapers ambobs (Gizli kalmaz her şeyi söyler)” örneğini verebiliriz. “Bakla” kelimesi Gürcü dilinde “dilinde durmaz, her şey söyler, sır saklamaz” anlamına gelmektedir. Sır saklamasını bilmeyen kişilere “ağzından bakla ıslanmaz” ifadesi kullanılır. İfadede yer alan “bakla”

kelimesi sır saklama sembolüdür, Gürcücede bu anlamı taşıyan “ceviz” ifadesidir. Nihayetinde Gürcüce ve Türkçede aynı deyimler kullanılmaktadır.

“İğne deliğinden geçmek” deyimini Gürcü dilinde “ნემსის ყუნწში ძვრება/Nemsis Kuntşsi Dzvreba” şeklinde yer aldığını görmekteyiz. Türk dilinde ise bu ifadenin kullanılmasının yanı sıra “kalbur deliğinden düşmek” (ნემსის ყუნწში გაძრობა/Nemsis Kuntşsi gadzroba) deyimini bu anlamı vermektedir.

“Davetsiz konaklamak” anlamına gelen ifade Türkçede “abay sermek” deyimiyile karşılanmaktadır. Gürcücede ise “ayaklarını uzatmak” anlamına gelen “მოვიდა და ფეხი გამალა, წახვლას აღარ აპირებს / Movida da pekhi gashala, tsasvlas agar apirebs” şeklinde kullanılmaktadır.

Türkçede aceleci insanlar için “arkasından atlı mı kovalıyor” diye söylenir. Bu deyimini Kobuleti lehçesinde ise “arkasından Rus mu geliyor” şeklinde ifade edildiğini söyleyebiliriz. Örn: რუსი ხომ არ მოგდევს / rusi khom ar mogdevs”

Türkçede “bıyığını sildi” deyimini, Gürcücede “ხელი დაიბანა/kheli daibana/ ellerini yıkadı” şeklinde kullanılır. Bıyık bırakmak Türkiye’de gelenektir ve dolayısıyla deyimlerde sık sık kullanıldığını söyleyebiliriz. Beddua (kargış) anlamında Türkçe deyimlerde “ocağına incir ağacı dikecek” şeklinde söylenirken Gürcücede “ჭინჭროს დარგვა/Çinçris dargva (Isırgan otu dikmek) şeklinde ifade edildiğini görmekteyiz.

Gürcücede “bahçede dikenini filizlenmek” ifadesi, beddua etmek ve sahipsiz kalmak anlamına gelir. Gürcü folklorunda beddua ifadelerinde “incir (ლეღვი/leğvi)” ifadesi yerine “ısırgan otu (ჭინჭარი/çinçari)” ve “mürver (ჩხური/çkhuri)” kelimeleri kullanılır. Türk folklorunda beddua anlamını deyimlerde incir ifadesi vermektedir. Ancak incir kelimesine bu anlamda sadece imerkhev, maçakhela ve güney lehçelerinde yer verilir. Gürcüenin güney lehçelerinde ise incir olumsuz anlam içermektedir. Örn: ლეღვის ჩხირი მოუსო / leğvis chxiri miuso vb. İncir kelimesinin olumsuz anlam taşımamasının sebebi, İncil’e göre meyvesiz bir incir ağacı beddua nedeniyle kurumuştur. Ancak dinle bir bağlantısı yoktur. İncir ağacı kolay kırılan, riskli ve odun gibi çok ısıtmayan bir ağaçtır. Ama ağacın güçlü ve uzun kökleri evleri ve ahırları yıkabileceğinden evin yakınına dikmezler. Bu yüzden de Gürcücede incir kelimesini beddualarda kullanılmadığını söyleyebiliriz.

3. SONUÇ

Deyimler, toplumların tarihini ve yaşadıkları coğrafyanın izlerini barındırır. Türkler ve Gürcülerin coğrafi yakınlığının yanı sıra tarih boyu süre gelen etkileşimleri ele alındığında halk biliminin önemli unsurlarından biri olan deyimler konusunda benzerlik ve ortak noktaları olduğu gözlemlenmiştir. Çalışmada yer verilen tanımlara ve özellik kısmına baktığımızda birçok benzerliğin söz konusu olduğu söylenebilir. Türkçe tanımlarda kalıplaşmış ve kelime öbeği ifadeleri Gürcüce tanımlarda çözülemeyen birim ve sözcüksel birleşim ifadeleriyle karşılığı verilmiştir. Ayrıca Doğan Aksan diğer dilbilimcilerden farklı olarak tek kelimelik deyimlerin de olabileceğini savunurken Gürcü dilbilimci Diana Çkonია’nın da eklemeli diller sınırlamasının altını çizerek deyim sınıfında belirtmesi dikkat çeken ayrı bir olaydır.

Sonuç olarak, Türk ve Gürcü toplumlarının farklı dil ailesine mensup ve farklı dilleri konuştuklarından dolayı deyim konusundaki benzerliklerin olması coğrafi yakınlıkla ve kültürel iletişiminin sağlam olmasıyla ilişkilidir. Türk ve Gürcü halkının tarih boyu kazandıkları deneyimlerin, dünya görüşlerinin ve günlük yaşantılarının deyimlere yansımaları sonucunda, iki halkın kültürel anlamdaki benzerlik ve farklılıkları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Böylece, bu çalışma başta dil, edebiyat ve kültür olmak üzere bu iki komşu ülke arasında karşılıklı olarak yapılacak bilimsel çalışmalara katkı sunması açısından önem arz etmektedir.

Resim 1: Karamaniani (ყარამანიანი)

Gürcücede bir cenaze-macera romanıdır.

Resim 2: ვისრამიანი (Visramiani)

Kraliçe Tamar döneminde aktif bir 12./13. Yüzyıl devlet adamı ve yazar olan Tmogvi'li Sargis tarafından düzyazı olarak çevrildiği düşünülen ortaçağ Gürcü versiyonudur.

KAYNAKLAR

- Aksoy, Ö. Asım (2014). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I. (7. Baskı)*. Ankara: İnkılâp Yayınevi.
- Bakradze, Irma ve Darçiaşvili, Rusudan (2008). *Gürcü Halk Atasözleri (ქართული ხალხური ანდაზები)*. Tiflis: Palitra L Yayınevi.
- Corbenadze, Besik (1988). *Dil, Millet, Devlet (ენა, ერი, სახელმწიფო)*. Tiflis: Sakhalkho Gazetesi, S. 40, C. 6. IX.
- Çiloğlu, Fahrettin (1993). *Dilden Dine, Edebiyattan Sanata Gürcülerin Tarihi (1. Baskı)*. İstanbul: Ant Yayınları.
- Çkonıa, Lıana (2008). Deyimler ve Akraba Olmayan Dillere Çeviri Üzerine Yayınlanmamış Doktora Tezi, Batum Şota Rustaveli Üniversitesi, İnsanı Bilimler Fakültesi Türkoloji Bölümü.
- Gvakharia Aleksandre ve Tsaişvili Sargi (1965). *Karamaniani XIX. Yüzyıl Elyazması*. Tiflis: Edebiyat ve Sanat Yayınevi.
- Gvakharia Aleksandre ve Tsaişvili Sargi (1965). *Visramiani XIX. Yüzyıl Elyazması*. Tiflis: Edebiyat ve Sanat Yayınevi.
- Ğlonti Şalva (1995). *Gürcü Yazarların Dil Hakkında Araştırmaları*. Tiflis: Apkhazya Devlet Yayınevi.
<http://idioms.tsu.ge/?p=5646> (Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2020- 07 Mayıs 2021).
https://wikizero.com/tr/Acara_leh%C3%A7esi (Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2020- 07 Mayıs 2021).
- Khakhutaishvili Mzia ve Putkaradze Şuşana (2006). *Kobuleti Muhacirlerinin Konuşmaları*. Batum Şota Rustaveli Devlet Üniversitesi. Güney Batı Gürcistan'ın Araştırma Merkezi. Basım Dergisi.
- Korkmaz, Zeynep (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Mamulia Eter (2006.) *Türkçe – Gürcüce Deyimler Sözlüğü (თურქულ-ქართული ფრაზეოლოგიური ლექსიკონი)*. Tiflis: Tsartkela Yayınları.
- Nijaradze Şükri (1971) *Gürcü Dilin Acara Lehçesi*. Batum. Sabçota Acara Yayınevi.
- Oniani, Aleksandre (1966). *Gürcüce Deyimler (ქართული იდიომები)*. Tiflis: Nakaduli Yayınevi.
- Oniani, Aleksandre (1988). *Gürcüce Deyimler (ქართული იდიომები)*. Tiflis: Nakaduli Yayınevi.
- Öztürk, G. Mükerrerem (2019). “Kültür Aktarımda Çeviri Stratejileri: Mikheil Cavahişvili'nin “Çançura” Adlı Öyküsünün Türkçe Çevirisindeki Deyimlerin Karşılaştırmalı Analizi”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S. 8/3, s. 1630-1647.
- Putkaradze Şuşana (1993). *Bizimkilerin Gürcüce Kitabı (ჩვენებურიების ქართული წიგნი)*. Batum: Acara Yayınevi.
- Püsküllüoğlu, Ali (1995). *Türkçe Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Sakhokia Todua (1954). *Süslü Deyimler (ქართული ხატოვანი სიტყვა-თქმანი)*. Tiflis: Nakaduli Yayınevi.
- Sakhokia, Todua (2012). *Gürcü Atasözleri (ქართული ანდაზები)*. Tiflis: Siesta Yayınevi.
- Şahin, A. Bahadır (2019). *Türk-Gürcü Deyim ve Atasözlerinin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztürk, Gül Mükerrerem (2021). “An Investigation on The Turkish Equivalents of Some Georgian Idioms”. *International Journal of Interdisciplinary Language [IJILS] Studies*, Number: 2021/2, June, p. 51-62.

www.dadaakademi.com

Takaişvili, Arli (1961). *Gürcü Deyimleri Üzerine*. Tiflis: Gürcistan SSCB Bilimler Akademisi Yayınevi.

Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK.

Türk Dil Kurumu. Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, https://www.tdk.gov.tr/?option=com_atasozleri&view=atasozleri%20Eri%C5%9Fim%20Tarihi%3A%2011 (Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2020- 07 Mayıs 2021).

Türkçe-Gürcüce Sözlük (თურქულ-ქართული ლექსიკონი) (2001). İstanbul: Livane Matbaacılık.

Vaçeışvili, Givi (2000). *Atasözleri ve Deyimler (ანდაზები და იდიომები)*. Tiflis: TSU Yayınları.

EXTENDED SUMMARY

Georgian is a language in the Kartveli family of Caucasian languages. Claiming that Caucasian languages have an affinity with Basque language, some linguists state that Caucasian languages can be classified as "Iberian-Caucasian" language family. Kartveli or South Caucasian language family includes Georgian, Mingrelian, Laz language, and Svan language. Georgian is the only language with an ancient literary tradition among Kartveli languages. In the first written works of the Georgian language, the old Georgian script, derived from the Aramaic alphabet and also affected by the Greek alphabet, was used.

Georgian has a deep-rooted literary tradition. This well-established literature dates back to the 5th century. The language used until the 11th century is Old Georgian. The oldest inscriptions in which the Georgian alphabet was used were also written in this language. It can be said that the Old Georgian language was used in the churches and religious texts until the beginning of the 19th century while the New Georgian language was included in non-church works in the 12th century.

Due to the geopolitical position and cultural changes of the country, the Georgian language has included many words due to cultural relations with the Turkish language from the Ural-Altai language family as well as the Indo-European language families. It can be said that Georgians had relations with Turkish speaking tribes until 2500 years ago. The best example of this situation is the calendar system with 12 animals brought to Georgia by the Turkish tribes coming from the north. Today, there are approximately 113 thousand words in the Great Georgian Dictionary. According to Prof. Dr. Tsisana Abuladze, who was the doctoral student of Fuat Köprülü and the student of Prof. Dr. Sergey Cikia, there are approximately 3000 Turkish words in the mentioned dictionary.

It is possible to see both universal and national structures in idioms. Therefore, the studies on idioms play a more active role in the 21st century. This study is also remarkable in terms of ethno-psychology and ethno-linguistics. A person's worldview depends on the dominating language. If the language structures are different, the world views are also different (Corbenadze, 1998:22). Idioms are one of the most important oral literary genres that reflect the world view and life styles of nations. Different nations can understand facts only through the prism of their mother tongue.

Since the historical background, social-economic situation and culture of the two nations are based on ancient times, Georgian-Turkish idioms have been the subject of extensive research. Most of the Georgian idioms in this section were excerpted from the Turkish-Georgian Idioms Dictionary in which Eter Mamulia compares Turkish and Georgian idioms. For the Turkish equivalent of the Georgian idioms we discuss on the subject, Dictionary of Proverbs and Idioms at www.tdk.gov.tr was used as a source.

The Georgian equivalent for the expression "Kalbinden çıkarmak/Gönlünden çıkarmak" is "გულიდან ამოღება, გულიდან ამოგდება/gulidan amogeba, gulidan amogdeba". The meaning of this idiom in Georgian is expressed as the loss of love, respect, and trust. We can also express the Turkish equivalent of this idiom as "gözden düşmek".

While the meaning of "modesty" is used with idioms related to "soul" and "head" in the Turkish language, it is used with idioms related to "soul" and "heart" in the Georgian language. The best example of this can be given as "kalbine elini koydu" in Georgian, and "kalbine elini koydu" in Turkish. In Turkish, we can use the phrase "Elini vicdanına koydu" to indicate "offence". However, this meaning is given by the idiom "yalnız kalbine sözü geçiyor" in Georgian.

In the light of all this information, the words expressed through the mind and emotions are indicated with "heart" composites in the Georgian language. Expressing love, joy, rejoicing, sadness, trouble, worry, emotions, and feelings in Georgian is directly related

to heart. Heart is the most important organ of human beings. It has an emotional and intellectual meaning. It is the most frequently used word in Georgian literature.

Idioms contain traces of the history of societies and the geography they live in. Considering the geographical proximity of Turks and Georgians as well as their interactions throughout history, it is observed that they have similarities and common points about idioms, which is one of the important elements of folklore.

As a result, although Turkish and Georgian societies belong to different language families and speak different languages, the similarities in idioms are related to their geographical proximity and strong cultural communication. As a result of the reflections of the experiences, world views and daily lives of the Turkish and Georgian people throughout the history, the cultural similarities and differences of the two peoples have been tried to be revealed in the study. Thus, this study is important in terms of contributing to the scientific studies to be carried out mutually between these two neighboring countries, especially in language, literature and culture.

Keywords

Gürcüce, Türkçe, deyimler, Gürcistan.